

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНИЙ ЗОВНІШНІЙ МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ «СТАН СФОРМОВАНOSTІ ЧИТАЦЬКОЇ ТА МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИПУСКНИКІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ»

Анотація: У статті йдеться про результати проведення загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти», розглядається відстеження тенденцій у розвитку якості початкової освіти й встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям та простеження змін, які відбуваються в якості початкової освіти в процесі впровадження в країні концепції Нової української школи (НУШ).

Ключові слова: дослідження, моніторинг, моніторинг якості початкової освіти, читацька компетентність, математична компетентність, природничо-наукова компетентність.

Abstract: The article discusses the results of the nationwide external monitoring of the quality of primary education «The state of formation of reading and mathematical competences of primary school graduates of general secondary education institutions» and considers tracking trends in the development of the quality of primary education and establishing the compliance of the actual results of educational activities with its stated goals and tracking changes occurring in the quality of primary education in the process of implementing the concept of the New Ukrainian School (NUS) in the country.

Keywords: research, monitoring, monitoring the quality of primary education, reading competence, mathematical competence, natural and scientific competence.

Вступ. Сучасна система початкової освіти України перебуває у стані активних трансформацій, що зумовлені впровадженням концепції Нової української школи (НУШ). Одним із ключових завдань освітньої політики є забезпечення відповідності фактичних результатів навчання заявленим цілям та стандартам. У цьому контексті особливого значення набуває проведення загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти, який

дозволяє відстежувати рівень сформованості читацької та математичної компетентностей учнів, визначати тенденції розвитку і виявляти проблемні аспекти освітнього процесу.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю отримання об'єктивних даних про стан початкової освіти, що є підґрунтям для прийняття управлінських рішень, удосконалення навчальних програм та методик, а також для оцінки ефективності реформ у галузі освіти. Вивчення результатів моніторингу сприяє формуванню цілісного уявлення про якість освітньої діяльності та дозволяє простежити зміни, які відбуваються

внаслідок реалізації нових підходів до організації навчання.

Моніторинг проводять, з одного боку, з метою отримання об'єктивних даних про поточний стан сформованості ключових (читацької, математичної та природничо-наукової) компетентностей випускників початкової школи, а з іншого, – задля простеження змін, що відбуватимуться в якості початкової освіти у процесі впровадження в країні концепції Нової української школи (НУШ). Так результати першого

та другого циклів моніторингу (2018 та 2021 років відповідно) дали змогу визначити рівень сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи, які навчалися за Державним стандартом початкової освіти 2011 року й за відповідними йому навчальними програмами. Натомість наступні цикли дослідження (проведений у 2024 році та запланований на 2027 рік) повинні дати змогу оцінити досягнення учнів та учениць, які здобувають освіту вже за Державним стандартом початкової освіти 2018 року та відповідними програмами з усіх трьох ключових освітніх галузей (мовно-літературної, математичної, природничо-наукової), які створено згідно із засадничими положеннями концепції НУШ.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання освітнього моніторингу, що охоплюють аналіз та прогнозування якості освіти, досліджували вітчизняні науковці, зокрема В. Безпалько, Г. Єгоров, Т. Завгородня, Л. Чернікова, Т. Бенькович. Також значний внесок зробили І. Анненкова, Н. Байдацька, І. Бойчук, С. Домбровська, Е. Гуцало, А. Майоров, які вивчали моніторинг як інструмент управління. У своїх працях Г. Дмитренко розкриває питання вимірювання результативності діяльності учнів і педагогів на основі кваліметричного підходу.

Мета статті – розкрити результати загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти на основі офіційного звіту Українського центру оцінювання якості освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальнодержавний зовнішній моніторинг якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти», далі – ЗЗМЯПО, був ініційований Міністерством освіти і науки України у 2016 році. Це моніторингове дослідження можна вважати унікальним, адже дані першого циклу цього дослідження 2018 року зафіксували стан початкової освіти в Україні до початку впровадження реформи НУШ, а також до пандемії COVID-19 і до повномасштабної війни, яку проти нашої країни у 2022 році почала росія, а дані двох наступних циклів – 2021 та 2024 років відбивають зміни, що відбулися в початковій ланці освіти після кризи, спричиненої пандемією, та драматичних обставин, спровокованих повномасштабною війною.

Задумане як довготривале дослідження, основними завданнями якого було, з одного боку, забезпечення об'єктивної оцінки рівня читацької, математичної та природничо-наукової компетентностей випускників початкової школи, а з іншого, – відстеження змін якості початкової освіти в умовах реалізації концепції НУШ, ЗЗМЯПО поки що насправді немає змоги повноцінно виконати друге завдання, тобто надати доказові дані щодо ефективності реформи НУШ. Зовнішні

негативні чинники, які впливали на початкову освіту впродовж 2020 – 2024 років, тобто саме впродовж того періоду, коли вже все учнівство початкової школи почало навчатися в НУШ, істотно позначилися на перебігу освітнього процесу, в реалізації ідей та підходів, визначених концепцією Нової української школи, на практиці. Все це важливо брати до уваги під час ознайомлення з результатами третього циклу ЗЗМЯПО, основний етап якого було проведено навесні 2024 року і яким було охоплено учнівство – третій випуск НУШ (див. рисунок 1).

Рис. 1. Схематизація графіка впровадження концепції НУШ та трьох циклів ЗЗМЯПО

Попри означені обмеження, дані трьох циклів ЗЗМЯПО залишаються надзвичайно цінними, адже вони є джерелом об'єктивної інформації про сильні й слабкі сторони початкової освіти, що особливо проявилися під тиском негативних зовнішніх обставин.

Метою дослідження є отримання об'єктивних даних щодо поточного стану сформованості ключових (читацької, математичної та природничої) компетентностей випускників початкової школи та простеження змін, що відбуваються в якості початкової освіти у процесі впровадження концепції Нової української школи.

З 22 квітня по 07 травня 2024 року в закладах освіти Кіровоградської області було проведено основний етап третього циклу загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти (ЗЗМЯПО). Учасниками й учасницями дослідження стали 206 четвертокласників/-ниць із 12 закладів освіти Кіровоградщини, що становить 84,8% від загальної кількості заявлених учасників.

Організаційний супровід дослідження здійснено працівниками навчально-методичного центру оцінювання якості освіти комунального закладу «Кіровоградський

обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського».

Тестування тривало близько 3 год. та складалось із 3 блоків: блок 1 (виконання учнями 1 частини тесту), блок 2 (виконання учнями 2 частини тесту), блок 3 (заповнення учнями анкети). Тестові завдання були представлені у декількох форматах: вибір одного з варіантів відповіді, надання короткої і розгорнутої відповіді. Учні із задоволенням та зацікавленістю виконували завдання.

Крім цього, анкети заповнювали також учителі, які навчають цих учнів. Процес тестування та анкетування учнів у класах на основному етапі ЗЗМЯПО-2024 був організований за структурованими блоками, які візуалізовано на рисунку 2.

У третьому циклі моніторингу вперше оцінювали сформованість читацької та математичної компетентностей у випускників та випускниць початкової школи, які були вже третім випуском Нової української школи, а отже, опанували відповідні галузі за новими підручниками, розробленими згідно з Державним стандартом базової середньої освіти.

Результати поточного, третього циклу ЗЗМЯПО 2024 року, також є підстави вважати джерелом унікальних даних щодо впливу тривалих кризових явищ на розвиток учнівства та стан початкової освіти загалом. Повномасштабна війна стала безпрецедентним викликом для української освіти, кардинально змінивши умови навчання, доступ до ресурсів і психоемоційний стан як учнівства, так і

Рис. 2. Структура діяльності учнів-учасників основного етапу ЗЗМЯПО – 2024

Важливим оновленням циклу 2024 року стало включення до переліку оцінюваних компетентностей випускників початкової школи природничо-наукової компетентності. Ця інновація відображує глобальні освітні тренди та забезпечує більш цілісний погляд на успішність молодших школярів за трьома ключовими складниками – читання, математика та природничу галузь.

У сукупності всі, отримані за підсумками ЗЗМЯПО, дані дадуть змогу визначити рівень сформованості читацької, математичної та природничо-наукової компетентностей учнівства, яке завершує здобуття початкової освіти, а також визначити зв'язок успішності четвертокласників і четвертокласниць із різноманітними чинниками шкільного та позашкільного середовища.

14 квітня 2025 року Український центр оцінювання якості освіти оприлюднив звіт за результатами ЗЗМЯПО-2024, присвячений успішності четвертокласників і четвертокласниць із математичної, мовно-літературної і природничої освітніх галузей.

Молодші школярі, які лише формують базові вміння в галузі читання, математики й природничих наук, через війну опинилися в умовах нестабільного освітнього процесу, втрати звичного середовища, розриву соціальних зв'язків і постійного стресу.

Дослідження впливу цих чинників є надзвичайно важливим. ЗЗМЯПО-2024, завдяки спеціально адаптованим контекстним інструментам, дає змогу проаналізувати, як криза, спричинена повномасштабним вторгненням, позначилася на навчальних досягненнях і добробуті молодших школярів. Отримані дані стануть орієнтиром для освітньої політики, спрямованої на подолання наслідків кризи й забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей.

Розгляньмо, які результати показало учнівство, і як ці дані різняться з результатами учасників двох попередніх циклів ЗЗМЯПО (2018 і 2021).

Математична компетентність випускників початкової школи
Рівень сформованості математичної

компетентності випускників початкової школи можна характеризувати, зважаючи на досягнення ними визначених у межах ЗЗМЯПО порогів математичної компетентності. Дані, отримані за підсумками моніторингу, свідчать, що у 2024 році високий поріг подолали 17,7% випускників початкової школи, середній – 54,5%, а базовий – 85,4% (таблиця 1).

математичного змісту та процедурних умінь, передбачених для першої ланки загальної освіти, проте майже кожен / кожна сьомий / сьома має суттєві прогалини в засвоєнні навіть базового математичного матеріалу.

Результати ЗЗМЯПО-2024 свідчать про наявність серйозних викликів у галузі початкової математичної освіти, але водночас

Таблиця 1

Досягнення випускниками початкової школи визначених порогів сформованості математичної компетентності

Принагідно варто нагадати, що вказані відсотки є кумулятивними, тобто учнівство, яке пододало високий поріг, також демонструє знання і вміння, що характеризують успішність на середньому і базовому рівні сформованості математичної компетентності, а учні, яким удалося подолати середній поріг, здатні використовувати знання та вміння, що відповідають базовому рівню учнівської успішності в галузі математики. Водночас недосягнення частиною учнів і учениць базового рівня, тобто неподолання ними базового порогу, означає, що вони не спроможні розв'язувати навіть найпростіших задач, що стосуються відомих їм реальних життєвих ситуацій. Такого учнівства у 2024 році в Україні було 14,6% (результати таких учнів за шкалою 100–300 балів не вищі за 170).

У 17,7 % четвертокласників і четвертокласниць високий поріг математичної компетентності, натомість 14,6 % учнів і учениць не досягли навіть базового рівня (фактично не можуть розв'язувати найпростіших задач). Іншими словами, приблизно кожен / кожна шостий / шоста випускник / випускниця початкової школи у 2024 році продемонстрував / продемонструвала належне опанування

дають підстави для обережного оптимізму, адже рівень математичної компетентності випускників і випускниць початкової школи після суттєвого падіння у 2021 році трохи зріс у 2024-му, хоча все ще не досяг рівня 2018 року.

Середній результат із математики, отриманий четвертокласниками й четвертокласницями у 2024 році (201,8 бала), зріс на 1,9 бала порівняно з 2021 роком (199,9 бала), але залишається дещо нижчим за результат 2018-го (203 бала), хоча статистично значущо не відрізняється від нього (див. рисунок 3).

Рис. 3. Тенденції в успішності з математики за підсумками трьох циклів ЗЗМЯПО

Порівняно з 2021 роком частка учнів, які досягли у 2024-му високого рівня математичної компетентності, збільшилася (15,7 % проти 17,7 %) і навіть перевищила показник 2018 року (17,3 %). Однак частка тих, хто не подолав базового порогу математичної компетентності, усе ще вища у 2024 року (14,6 %), ніж у 2018-му (13,4 %), хоча й суттєво зменшилася порівняно з 2021 роком (17,1 %). Ураховуючи риси спільності між двома останніми циклами, можна припустити, що на спроможність учнівства опанувати математичний зміст початкової школи загалом вплинули негативні чинники, спричинені пандемією та повномасштабною війною, як-от: тривалі перерви в навчанні або віддалене навчання, відсутність подекуди підтримки з боку вчителів тощо.

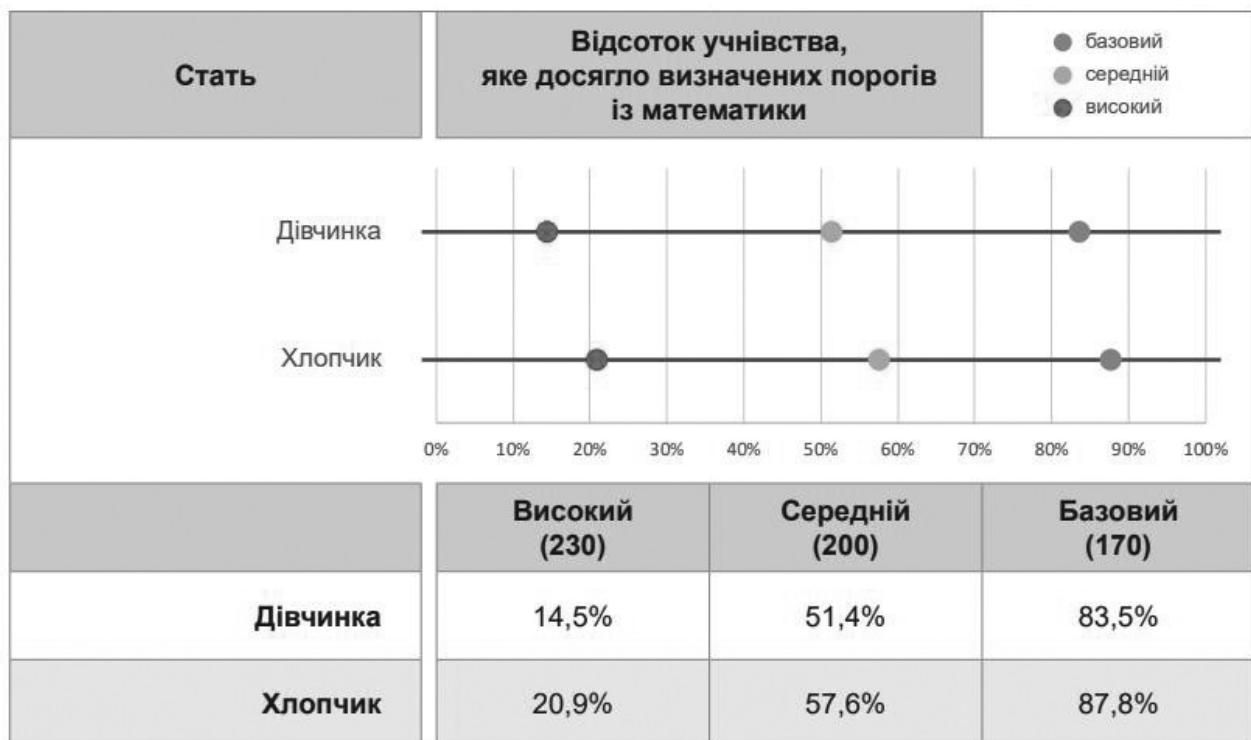
Змістовий аналіз виконання учнями й ученицями початкової школи завдань високого та базового рівнів, зокрема дослідження типових неправильних відповідей, наданих ними під час виконання тестів, свідчить, що значна частина учнівства початкової школи вибирала спосіб розв'язування задач випадковим чином з набору готових схем, які вони вивчили в курсі математики, розглядаючи задачу як вправу на додавання,

на множення, на віднімання, на ділення, узагальнено — як вправу на виконання деякого готового правила (схеми, алгоритму), замість усвідомленого вибору способу рішення. Це може свідчити про недостатню ефективність упровадження на практиці компетентнісних засад математичної освіти в початковій школі.

На тестуванні з математики хлопчики у 2024 році продемонстрували вищі результати, ніж дівчатка. Це також підтверджують дані щодо подолання хлопчиками та дівчатками базового, середнього й високого порогів сформованості математичної компетентності (таблиця 2). Наприклад, високий рівень математичної компетентності підтвердили під час тестування 20,9% хлопчиків, натомість дівчаток з таким же рівнем успішності менше – лише 14,5%. Водночас дівчатка частіше, ніж їхні ровесники-хлопці, не досягали базового рівня математичної компетентності за підсумками виконання тесту з математики (16,5% дівчаток проти 12,2% хлопчиків).

Спостерігаються також значні відмінності в досягненнях четвертокласниками визначених порогів математичної компетентності залежно від типу населеного пункту, у якому розташований заклад освіти. Наприклад,

Таблиця 2
Досягнення визначених порогів сформованості математичної компетентності залежно від статі учнівства

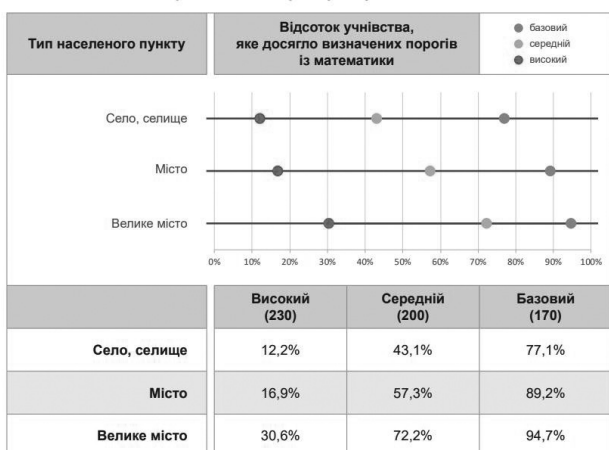

високого рівня математичної компетентності досягли лише 12,2% учнів, які відвідують заклади, розташовані в селах і селищах, та 16,9% учнів у містах (таблиця 3).

На тлі цього значно кращою є ситуація в закладах освіти, розташованих у великих містах: тут високого рівня математичної компетентності досягла майже третина четвертокласників (30,6%). Зазначимо також, що 22,9% молодших школярів, які відвідували заклади освіти в селах і селищах, не досягли базового рівня математичної компетентності, що означає, що ці діти відчувають проблеми з виконанням навіть тих математичних завдань, які можна було б виконати, спираючись на поточний життєвий досвід.

Таблиця 3

Досягнення випускниками початкової школи визначених порогів сформованості математичної компетентності залежно від типу населеного пункту, де розташований заклад освіти

Читацька компетентність випусників початкової школи

За підсумками тестування з читання з'ясовано, що у 2024 році високий поріг сформованості читацької компетентності подолали 13,5% випускників початкової школи, середній – 49,6%, а базовий – 82,3% (таблиця 4).

Таблиця 4

Досягнення випускниками початкової школи визначених порогів сформованості читацької компетентності

Дані ЗЗМЯПО засвідчують загалом незначні зміни в рівні читацької компетентності випускників і випускниць початкової школи між циклами 2021 і 2024 років, проте результати обох цих циклів є істотно нижчими за ті, що показувало молодше учнівство, яке завершувало здобуття початкової освіти у 2018 році.

Середній результат із читання, отриманий четвертокласниками й четвертокласницями у 2024 році становив 197,9 бала, що є нижчим показником як порівняно з результатом 2021 року (198,4), так і з результатом 2018-го (201,6).

У 2024 р. лише 13,5 % четвертокласників і четвертокласниць досягли високого рівня читацької компетентності, засвідчивши свою здатність ефективно працювати з різними текстами на різних рівнях заглиблення в них, водночас виразно більша частка випускників і випускниць початкової школи (17,7 %) не змогла подолати навіть базового порогу сформованості читацької компетентності.

На жаль, погіршення результатів спостерігаються впродовж останніх двох циклів ЗЗМЯПО. Якщо у 2018 році високого рівня досягали 17,5 % випускників і випускниць початкової школи, то у 2021-му їх уже було лише 14,9 %, а у 2024 році ще менше – 13,5 %. Натомість частка найслабших читачів, навпаки, між циклами зростала: з 13,2 % у 2018 році до 17,9 % у 2021 році і 17,7 % у 2024 році (див. рисунок 4).

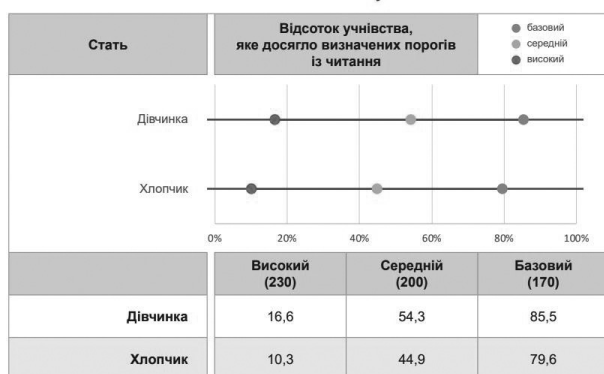
Рис. 4. Тенденції в успішності із читання за підсумками трьох циклів ЗЗМЯПО

Отже, тенденція до зниження читацької компетентності молодшого учнівства означилася ще до початку повномасштабної війни, а після її початку вона закріпилася. Серед факторів, що зумовили помічену тенденцію, є різні, однак, імовірно, одним з основних у стосунку до читання можна вважати зміну в характері дозвіллевих звичок молодшого учнівства, яка оформилася в періоди вимушеного дистанційного навчання,

коли учні й учениці доволі часто залишалися без належної педагогічної уваги й мали змогу багато часу витратити на розваги у різноманітних пристроях чи займатися іншими видами діяльності, не пов'язаними із читанням.

Дані, наведені в таблиці 5, свідчать про відмінності в результатах хлопчиків і дівчаток за підсумками тестування із читання. Дівчатка демонструють більш високий рівень читацької компетентності, ніж хлопчики: середні бали, отримані хлопчиками (194,6) і дівчатками (201,6), істотно відрізняються.

Таблиця 5
Досягнення визначених порогів сформованості читацької компетентності залежно від статі учнівства

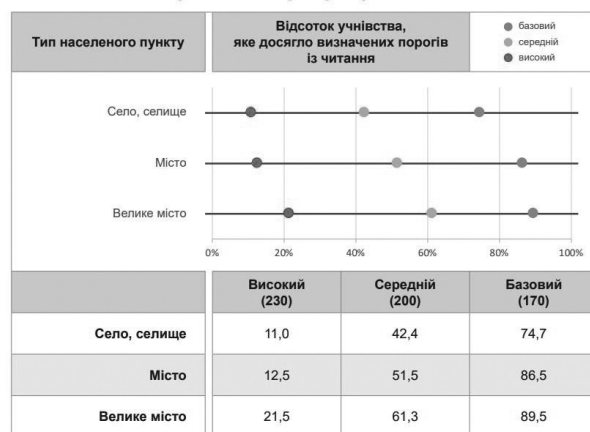
На основі даних, наведених у таблиці 6, можна дослідити, як результати учнівства початкової школи із читання пов'язані з тим, у якій місцевості або в якому за типом населеному пункті розташований заклад освіти.

Аналіз засвідчує, що спостерігається статистично значуща різниця в успішності учнів, які здобували початкову освіту в селах і селищах, і учнів, які відвідували заклади освіти, що розташовані в містах або великих містах. Четвертокласники із сіл і селищ отримали на 14 балів нижчий середній результат, порівняно з їхніми ровесниками, які навчалися у великих містах, хоча водночас ця різниця є не такою різкою на тлі результатів учнівства із міст. Якщо порівнювати читацьку успішність учнів з огляду на тип місцевості, у якій розташовані заклади освіти, то відмінності в опануванні читацьких умінь між сільськими й міськими дітьми залишаються значущими.

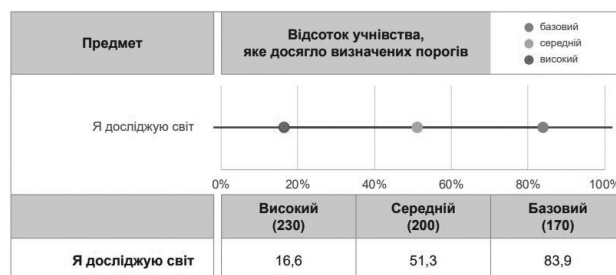
Природничо-наукова компетентність випускників початкової школи

Як свідчать дані, зафіксовані в таблиці 7, у 2024 році високий поріг сформованості природничо-наукової компетентності подолали 16,6% випускників початкової школи, середній – 51,3%, а базовий – 83,9%.

Таблиця 6
Досягнення випускниками початкової школи визначених порогів сформованості читацької компетентності залежно від типу населеного пункту, де розташований заклад освіти

Таблиця 7
Досягнення випускниками початкової школи визначених порогів сформованості природничо-наукової компетентності

Це означає, що лише кожен шостий випускник початкової школи спроможний успішно реалізовувати дослідницькі практики, пов'язані з плануванням, проведенням та опрацюванням результатів досліджень, які відповідають інтересам і можливостям молодшого школярства.

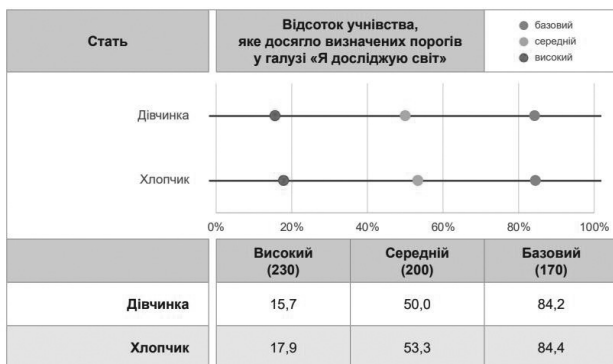
Приблизно кожен другий здатний працювати з науковою інформацією та встановлювати взаємозв'язки в навколишньому світі, а шестеро із семи випускників початкової школи володіють мінімально необхідними уявленнями про природні об'єкти і явища та засади проведення наукових досліджень. Четвертокласники, які у 2024 році не подолали базового порогу, тобто перебувають на передбазовому рівні сформованості природничо-наукової компетентності (їх 16,1%), мають значні прогалини в опануванні навчального матеріалу в межах курсу «Я досліджую світ» і труднощі з його практичним застосуванням. Вони не спроможні встановлювати й пояснювати взаємозв'язки

між об'єктами, природними явищами й процесами, демонструють низький рівень просторового й критичного мислення. Робота з різними джерелами інформації та навчальними моделями викликає в них суттєві труднощі також. Зокрема таке учнівство має недостатньо сформовані вміння інтерпретації графічних і табличних даних, а також інтеграції знань із різних галузей для розв'язання найпростіших навчальних завдань. Результати таких учнів не перевищують 170 балів у шкалі ЗЗМЯПО.

Дані, наведені у таблиці 8, свідчать про відсутність істотних відмінностей у результатах хлопчиків і дівчаток за підсумками тестування з «Я досліджую світ». Частка хлопчиків, які досягли високого рівня, незначно більша, ніж частка дівчаток (17,9% проти 15,7%). Ця різниця дещо більша, коли йдеться про подолання середнього порогу: 53,3% хлопчиків і 50,0% дівчаток відповідно досягають середнього рівня успішності. У випадку з подоланням базового порогу частки учнівства обох статей майже не відрізняються. Водночас ці дані говорять, що як серед хлопчиків, так і серед дівчаток, які у 2024 році завершили здобуття початкової освіти, було майже 16% тих, хто перебував на передбазовому рівні в опануванні природничо-наукових основ.

Таблиця 8

Досягнення визначених порогів сформованості природничо-наукової компетентності залежно від статі учнівства

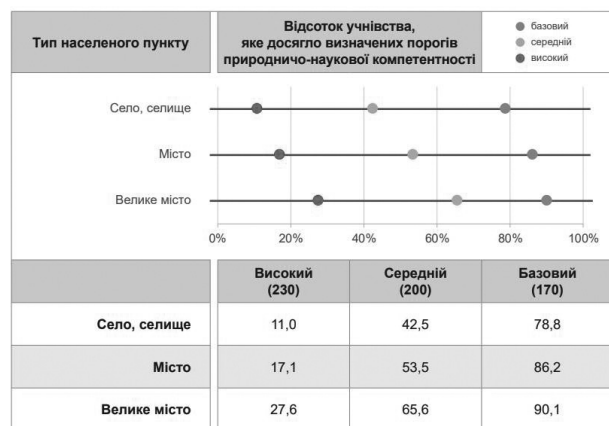
Дані, відбиті в таблиці 9, демонструють, що спостерігаються значні відмінності в досягненнях четвертокласниками визначених порогів природничо-наукової компетентності залежно від типу населеного пункту, у якому розташований заклад освіти, і ширше – залежно від типу місцевості.

Наприклад, високого рівня природничо-наукової компетентності у 2024 році досягли лише 11,0% учнів, які відвідували

заклади освіти, розташовані в селах і селищах. На тлі цього значно кращою є ситуація в закладах освіти, розташованих у великих містах: тут високого рівня природничо-наукової компетентності досягли 27,6% четвертокласників. Зазначимо також, що більш як кожен п'ятий (21,2%) молодший школяр, що відвідує заклад освіти в селах і селищах, не досягає базового рівня природничо-наукової компетентності.

Таблиця 9

Досягнення випускниками початкової школи визначених порогів сформованості природничо-наукової компетентності залежно від типу населеного пункту, де розташований заклад освіти

Оцінювання рівня природничо-наукової компетентності в межах ЗЗМЯПО було проведено вперше в циклі 2024 року. Визначені за підсумками цього циклу показники досягнення учнівством різних рівнів сформованості природничо-наукової компетентності надалі слугуватимуть точкою відліку для відстеження динаміки успішності молодшого учнівства у наступних циклах ЗЗМЯПО.

Учнівство, яке брало участь у поточному циклі моніторингу, – це учні й учениці, які навчалися в НУШ, однак водночас це діти, початкову освіту яким довелося здобувати в складних умовах пандемії COVID-19 і повномасштабної війни. Тому за підсумками цього циклу неможливо зробити будь-які висновки про успішність нушівських практик у природничій освітній галузі, особливо зважаючи на те, що попередніх даних, із якими можна було б порівняти дані ЗЗМЯПО-2024, немає.

Проведений аналіз свідчить, що більшість випускників початкової школи у 2024 році подолали базовий поріг сформованості природничо-наукової компетентності, що підтверджує засвоєння ними основних

природничих понять, опанування вмінь розпізнавати об'єкти та природні явища, а також усвідомлення важливості збереження природних ресурсів. Досягнення базового рівня є мінімально допустимим фундаментом для продовження опанування природничо-наукових курсів на рівні базової середньої освіти. Середній поріг сформованості природничо-наукової компетентності подолав 51,3% випускників початкової школи. Це означає, що вони вміють застосовувати знання в практичних ситуаціях, працювати з навчальними моделями та пояснювати природні процеси. І лише кожен шостий випускник початкової школи, який навчався впродовж 2020-2024 років, досяг високого рівня сформованості природничо-наукової компетентності, тобто засвідчив глибоке для свого віку розуміння природничих процесів, наукових концепцій і здатність успішно реалізувати добре організовані природничі дослідження.

Висновки. Середній результат із математики, отриманий четвертокласниками у 2024 році (201,8 бала), зріс на 1,9 бала, порівняно з 2021 роком (199,9 бала), але залишається дещо нижчим за результат 2018 року (203 бала), хоча статистично значущо не відрізняється від нього. 17,7% четвертокласників подолали високий поріг

математичної компетентності, натомість 14,6% учнів не досягли навіть базового рівня (фактично не можуть розв'язувати найпростіші задачі). Приблизно кожен шостий випускник початкової школи продемонстрував належне опанування математичного змісту та процедурних вмінь, передбачених для першої ланки загальної освіти, проте майже кожен сьомий має суттєві прогалини в засвоєнні навіть базового математичного матеріалу.

Середній результат із читання, отриманий четвертокласниками у 2024 році становив 197,9 бала, що є нижчим показником як у порівнянні з результатом 2021 року (198,4), так і з результатом 2018 року (201,6). У 2024 році лише 13,5% четвертокласників досягли високого рівня читацької компетентності, засвідчивши свою здатність ефективно працювати з різними текстами на різних рівнях заглиблення в них, водночас виразно більша частка випускників початкової школи (17,7%) не змогла подолати навіть базового порогу сформованості читацької компетентності. Тобто майже кожен п'ятий четвертокласник має серйозні труднощі з розумінням прочитаного, визначенням теми тексту чи пошуком очевидно поданої інформації. На жаль, погіршення результатів спостерігається впродовж останніх двох циклів ЗЗМЯПО.

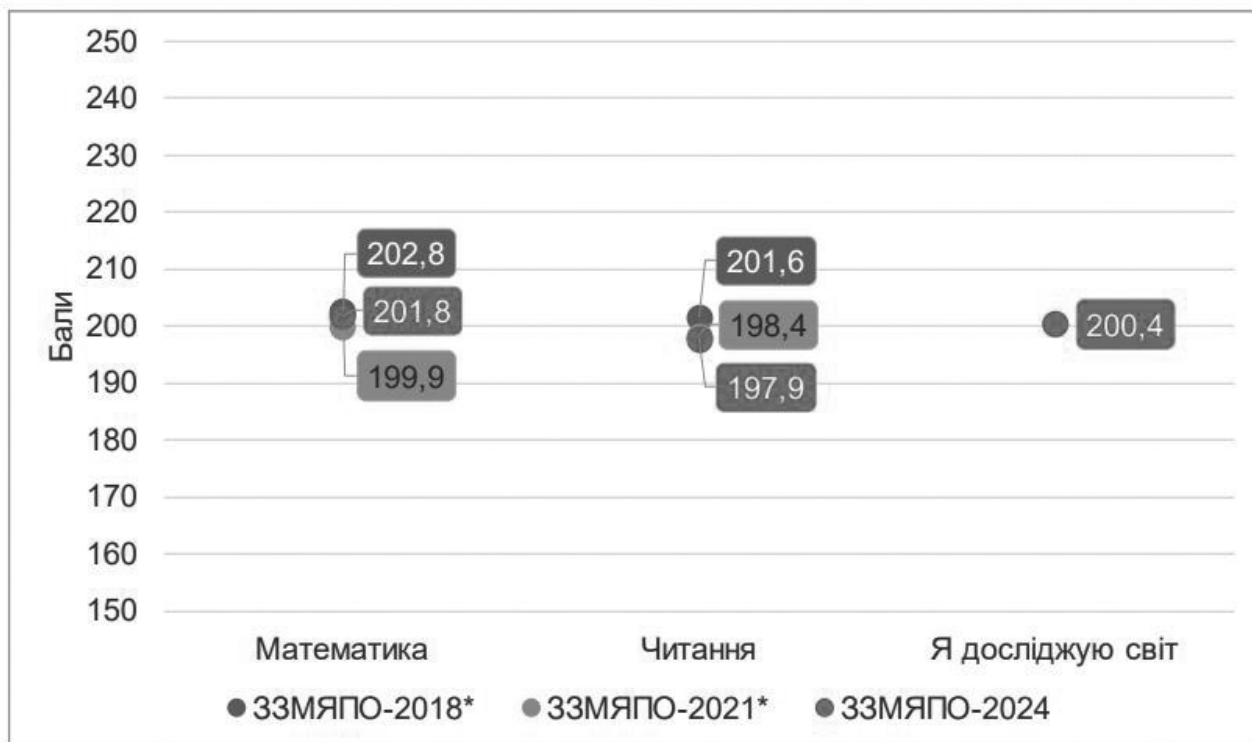

Рис. 5. Середні бали учнівства в галузі математики, читання та «Я досліджую світ» у розрізі циклів ЗЗМЯПО

У 2024 році природничо-наукову компетентність четвертокласників уперше оцінювали в межах ЗЗМЯПО, інтерпретуючи її як складну компетентність, що відбиває опанування учнівством базового шкільного курсу природничої освітньої галузі «Я досліджую світ», а також окремих складників, співвідносних з результатами навчання в межах громадянської та історичної і соціальної та здоров'язбережувальної освітніх галузей у контексті їх компетентнісного потенціалу для провідної освітньої галузі. Результати поточного циклу дослідження мають установчий характер (контрольний зріз) і надалі слугуватимуть точкою відліку для відстеження змін у якості початкової природничої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звіт про результати третього циклу загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти 2024 р.: у 2-х частинах. Частина I. Навчання в кризових умовах: читацька, математична та природничо-наукова компетентності випускників початкової школи / Т. Лісова (основний автор), Г. Бичко, В. Терещенко,

В. Горох, А. Нікитчук, М. Мазорчук, Т. Вакуленко; наук. ред. Т. Вакуленко, В. Терещенко ; за ред. Г. Бондаренко; Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2025. 311 с. (+151 с. додатків). URL: <https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2025/04/Zvit-ZZMYAPO-2024.-CHastyna-I-na-sajt.pdf> (дата звернення: 10.03.2026).

2. Про проведення основного етапу третього циклу загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.01.2024 № 83. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2024/01/nakaz_83.pdf (дата звернення: 12.03.2026).

3. Про затвердження програми загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.04.2023 № 473. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Nakaz_Proograma-ZZMYAPO.pdf (дата звернення: 12.03.2026).

4. Український центр оцінювання якості освіти : вебсайт. URL: <https://testportal.gov.ua/zagalna-informatsiya-pochatkova/> (дата звернення: 01.03.2026).